

Silvana FUŽINATO, Massimo GRILLI, *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, Zagreb, Glas Koncila, 2019, 175 str.

Božidar Mrakovčić

bmrakovcic@yahoo.com

Knjiga Silvine Fužinato i Massima Grillia: *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, ugledala je svjetlo dana u Zagrebu, 2019. godine, u nakladi Glasa Koncila. Na sveukupno 175 stranica knjiga sadrži predgovor, uvod, šest poglavlja podijeljenih u dva dijela, zaključak, bibliografiju, kazalo autora, sadržaj i bilješke o autorima. Autori polaze od činjenice da je Sveto pismo Božja riječ upućena čovjeku izrečena ljudskim jezikom i da na Bibliju treba gledati kao na komunikacijski događaj za čije razumijevanje je potrebno istražiti svijet komunikacije. Za razliku od povijesno-kritičke metode, dominantne u 19. i 20. st., koja se prvenstveno bavila poviješću biblijskog teksta i njegovim značenjem za čitatelje svoga vremena, komunikacijski pristup nastoji povezati prošlost i sadašnjost dovodeći današnjeg čitatelja u dijalog s biblijskim tekstom, ukazujući mu ne samo na značenje teksta nego i na njegovo djelovanje na čitatelja, odnosno na reakcije i promjene koja tekst u njemu pobuđuje i zahtijeva.

Knjiga je podijeljena na dva dijela: »Egzegeza i komunikacija. Teorijske značajke« i »Egzegeza i komunikacija. Aplikacijski modeli«. U prvom dijelu, koji je više teorijske naravi, prikazane su temeljne značajke komunikacijskog pristupa. U drugom dijelu, više praktičnog karaktera, autori primjenjuju komunikacijski pristup na četiri čitateljima poznatija evanđeoska teksta: Mt 5,3-12; Mk 16,1-8; Lk 7,36-50 i Iv 5,1-18.

U prvom dijelu knjige se najprije govori o povezivanju semiotike, lingvistike i egzegeze, što je uzrokovalo promjenu odnosa između egzegeze i hermeneutike. U komunikacijskoj perspektivi biblijski tekst se ne promatra više kao otvoreni prozor prema prošlom svijetu ili kao polog utvrđenih istina, nego kao vrata koja se čitanjem otvaraju dovodeći u međuodnos svijet teksta sa svijetom čitatelja. Ovime je došlo do izražaja da Božja riječ nije statična, fiksirana u preciznoj povijesnoj situaciji, nego je, naprotiv, živa i aktualna u svakom vremenu. Riječ Božja je tako postala pitanje, poziv, zamolba, izazov, a ne jednostavno racionalno poznavanje događaja.

S obzirom na odnos komunikacije i pragmatike te na njezino značenje u komunikacijskom procesu autori naglašavaju da pragmatika (gr. *pragma* = djelovanje) polazi od činjenice da riječima ne samo opisujemo, nego i djelujemo. U interpretaciji Svetoga pisma potrebno je voditi brigu ne samo o značenju teksta nego i o učincima koje on potiče u svojim čitateljima i slušateljima. Pragmatičan pristup ističe da prava istina biblijskog teksta nije prvenstveno u onome što se spoznaje nego u onome što se čini.

Kad je u pitanju odnos biblijskih tekstova i pragmatike veliku važnost ima prepoznavanje raznih tekstualnih modela (književni oblici ili vrste) na temelju stanovitih »pokaznih izraza« ili kodova (gramatičke, sintaktičke, narativne kategorije literarnoga, retoričkoga i stilskoga oblika), razumljivih kompetentnom čitatelju. Pragmatičko značenje imaju prvenstveno lingvistički elementi čije su slaganje, redoslijed i položaj sastavni dio komunikacijske strategije koja želi postići neki učinak. Iskazi dobivaju nadalje svoje pragmatičko značenje iz konteksta koji određuje učinak toga govora.

Temeljni objekt pragmatike su govorni činovi: *reprezentativni* kojima se opisuje stvarnost, kako stvari stoje; *direktivni* kojima govornik želi potaknuti sugovornika da nešto učini; *komisivni* u kojima se govornik obvezuje na neko djelovanje; *ekspresivni* kojima se izražava osjećaje, stavove, psihološko stanje; *deklarativni* kojima se izazivaju promjene, mijenja status osobe ili događaja.

Međutim, da bi se postigao željeni učinak potrebna je interpretativna ili komunikacijska suradnja između autora i čitatelja koji je pozvan da sa svoje strane doprinese rađanju smisla. Uvjet za ovu suradnju je model čitatelja ili idealan čitatelj, tj. čitatelj koji posjeduje potrebne kompetencije da bi tekst mogao biti shvaćen i aktualiziran. Zahvaljujući modelu čitatelja koji objedinjuje idealne kvalitete čitatelja moguće je premostiti jaz vremenske udaljenosti te jezične, kulturalne i kontekstualne različitosti između današnjeg čitatelja i biblijskog teksta. Model čitatelja biblijski tekst ne samo podrazumijeva nego ga tijekom čitanja i oblikuje. Današnji čitatelj je pozvan ući u interakciju s modelom čitatelja oblikovanim u tekstu i sam sebe oblikovati prema modelu koji on utjelovljuje. Realan čitatelj je pozvan utjeloviti ovaj model čitatelja za što su mu potrebne ne samo kompetencije, nego i prepoznavanje narativne strategije, tj. procesa, tehnike, uputa, procedure koje je autor upotrijebio u stvaranju svoga idealnoga čitatelja.

Na samom kraju prvog dijela navode se konkretne interpretativne radnje pragmatičkog pristupa: 1) delimitacija teksta i literarni kontekst; 2) sintaktičke i narativne povezanosti (narativni, gramatički i sintaktički te retorički elementi); 3) semantičko konfiguriranje teksta u svjetlu literarnog i povijesnog konteksta; 4) pragmatička središta. Četvrti korak koji najviše karakterizira pragmatički pristup nastoji putem jezičnih znakova odrediti najprije komunikacijsku situaciju u kojoj se poruka odvija, a potom i komunikacijsku strategiju, tj. komunikacijske nakane (npr. govorni činovi) kojima autor želi potaknuti svoje čitatelje

na djelovanje, korigirati ili potvrditi njihova mišljenja, odluke, izbore, nakane. Komunikacijska strategija je usko povezana sa stvaranjem modela čitatelja, što se ostvaruje suradnjom između autora i čitatelja, odnosno u dijalogu između teksta i čitatelja.

Od četiri evanđeoska teksta (Mt 5,3-12; Mk 16,1-8; Lk 7,36-50 i Iv 5,1-18) na kojima autori u drugom dijelu knjige konkretno primjenjuju pragmatični pristup i interpretiraju ih u komunikacijskoj perspektivi, fokusirat ćemo se ukratko tek na onaj četvrti o ozdravljenju uzetoga (Iv 5,1-18) i to na analizu pragmatičkih središta, tj. komunikacijskog konteksta Ivanova evanđelja koji navedena perikopa pretpostavlja i komunikacijske strategije kojom sveti pisac gradi model čitatelja kojega bi moderni čitatelj trebao utjeloviti.

Komunikacijski kontekst četvrtog evanđelja određuje s jedne strane izvanjski spor ivanovske zajednice sa židovskim ambijentom (izopćenje iz sinagoge, različito interpretiranje Isusova mesijanizma, opsluživanje subote), a s druge strane unutarnji sukobi i podjele u zajednici zbog vjere u Isusa Krista, Sina Božjega (otpad od vjere, previše visoka kristologija s naglaskom na Isusovo božanstvo i teologiju zajedništva s Bogom, bez utjelovljenja i bez socijalne zauzetosti). Ovakav komunikacijski kontekst omogućava identifikaciju komunikacijske strategije Iv 5,1-18 kojom autor različitim govornim činovima oblikuje model čitatelja s kojim se realni čitatelj treba identificirati.

Pitanjem: »Želiš li ozdraviti?« (r. 6), Isus ulazi u odnos s uzetim, sudjeluje u njegovoj patnji i budi njegove najdublje čežnje. Svojim odgovorom: »Gospodine, *nemam čovjeka* koji bi me uronio u kupalište kad se voda uzbiba« (r. 7), uzeti izražava svoje psihološko stanje apsolutne nemoći i dramatične samoće (ekspresivni i reprezentativni govorni čin). Autor pak ima na umu one u zajednici koji više ne vjeruju u utjelovljenog Sina Božjega koji je došao ususret isključenima, odbačenima, pogođenima raznim duhovno-tjelesnim bolestima i više ne vrše zapovijed ljubavi. Naglaskom na utjelovljenju autor traži da njegov model čitatelja vjeruje u utjelovljenog Sina Božjega i da svjedoči njegovu prisutnost svojom blizinom onima koji su u potrebi.

Direktivnim govornim činom: »Ustani, uzmi svoju postelju i hodi!« (r. 8) Isus poziva uzetoga na osobni odnos vjere, na povjerenje u njegovu spasenjsku riječ i prijanjanje uz njegovu osobu cjelokupnim svojim bićem. Ove riječi su ujedno i poziv na vjeru u Isusa današnjim čitateljima koji su paralizirani svojim strahovima, bolestima, nesigurnostima, odbačenostima... Isusov direktivni govorni čin: »Eto, ozdravio si! Više ne griješi da te što gore ne snađe!« (r. 14) poziv je uzetome koji je povjerovao da ne odustane od vjere kako ne bi ugrozio darovani vječni život. Ovaj poziv Isus, »put, istina i život« (Iv 14,6) upućuje i današnjim tražiteljima punine života. Isusov direktivni govorni čin: »Ustani, uzmi svoju postelju i hodi!« (r. 8), je ujedno i poziv na svjedočenje vjere koju uzeti svjedoči ne samo djelom nego i riječju kada naviješta Židovima onoga koji ga je ozdravio (usp. r. 15). Ovo vodi zaključku da »u hodu uzetoga autor obli-

kuje vjernika koji naviješta i svjedoči svoju vjeru riječju i djelom«. Svjedočenje vjere se temelji na osobnom poznavanju Sina Božjega i iskustvu snage njegove riječi i plod je prijanjanja uz njegovu osobu i poslušnosti njegovoj riječi.

Konac perikope ističe antropološku dimenziju vjere. Isusov odgovor Židovima na prigovor da ozdravljajući uzetoga krši subotu: »Otac moj sve do sada radi pa i ja radim« (r. 17), poziv je čitateljima da i oni poput Isusa u središte svoga djelovanja stave ne formalizam i moralizam nego čovjeka i njegovo spasenje. Isusov primjer je ujedno poziv na ispravno tumačenje Zakona koji je darovan ne za smrt nego za život i za otkrivanje lice Boga koji ne osuđuje i uništava, nego oslobađa i oživljuje.

U zaključku knjige autori naglašavaju da treba krenuti »od primarnih funkcija riječi kao temeljnog sredstva ljudske komunikacije kako bismo mogli razumjeti Božju komunikaciju s čovjekom«. Pozivajući se na *Dei Verbum* 2 navode se tri primarne funkcije ljudske riječi: objava, poziv i zajedništvo. Bog se objavljuje čovjeku, poziva ga k sebi i ulazi u odnos zajedništva s njime. Objava nema za cilj tek prenijeti informaciju nego dovesti do susreta, dijaloga i zajedništva između Boga i čovjeka. U skladu s time i egzegeza treba odražavati »čežnju za Drugim, dijalog s Drugim«. Ona ne smije biti »nijema za sadašnjost« i bez utjecaja na konkretan život, fokusirana isključivo na izvornog čitatelja. Povijesno-kritička metoda treba biti nadopunjena pragmatičkim pristupom koji je i lijek protiv fundamentalističkog čitanja jer ozbiljno uzima u obzir biblijski tekst i znakove koje on sadrži.

Knjiga Silvine Fužinato i Massima Grillia novina je i veliko obogaćenje za biblijsku literaturu na hrvatskom jeziku iz područja metodologije znanstvenog proučavanja Svetoga pisma. Komunikacijski ili pragmatički pristup Bibliji koji je u ovoj knjizi sustavno predstavljen i uspješno primijenjen na četiri evanđeoska teksta ne zatvara Bibliju u akademske prostore nego je čini pristupačnijom pastoralu i osobnoj duhovnosti naglašavajući ne samo smisao i značenje biblijskog teksta, nego i njegov poziv na konkretno djelovanje. Stoga je ova knjiga dragocjen doprinos ne samo za profesore i studente teologije nego i za pastoralne djelatnike. Komunikacijski pristup Bibliji otvara prostore i za plodnu suradnju između semiotike, lingvistike i egzegeze i potiče interdisciplinarnost, odnosno još veću suradnju bibličara i stručnjaka iz teorije jezika.